

<https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-2>

УДК 81'373.45

<https://orcid.org/0000-0001-8751-4001>

І.З. ДУЦЯК

м. Львів, Україна

МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ ДИНАМІКИ ЗАПОЗИЧЕНЬ ЛЕКСИКИ

Предметом дослідження є випрацювання методики кількісного аналізу явища прямої лексичної інтерференції, наслідком якого є подібність лексичних одиниць однієї мови до лексичних одиниць іншої мови. Приклад такого аналізу виконано на основі дослідження явища асимілювання української філософської термінології в Радянській імперії. Головним джерелом унормовуваних через приблизно однакові проміжки часу (10–15 років) філософських термінів стали філософські словники.

Ключові слова: філософська термінологія, запозичення лексики, методика кількісного аналізу, пряма лексична інтерференція.

Окреслення формулювання проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями

Запозичення лексики відбуваються як у разі паритетної мовної взаємодії спільнот, так і в разі непаритетності. Внаслідок непаритетної мовної взаємодії спільнот одна з них (переважальна) спрямовує свою активність на асимілювання мови поневоленої спільноти. Мета мовної асиміляційної активності – уподібнення однієї спільноти до іншої за мовою, отже, заміна однієї мови іншою. У цьому контексті неважливим виявляється напрям запозичення, оскільки процес запозичення з однієї мови в іншу, доповнений оберненим процесом, сумарно призводить до більшої швидкості уподібнення мови-реципієнта до переважальної мови. Скажімо, до переважальної мови можна увести такі слова як «борщ», «вареники» та інші питомі українські слова для досягнення бажаного (для спільноти, яка намагається асимілювати українську мову) результату – максимально повного уподібнення мов. Зважаючи на те, що згадані процеси можуть стати загрозливими для самого існування національної мови як самобутнього прояву культури етнічної спільноти, треба мати змогу з'ясувати масштаб, механізми і динаміку згаданого явища. До цих міркувань варто додати таке спостереження: в сучасній українській лексикографії поширена думка, що без чужомовних запозик мова не може розвиватись, що запозики з іншої мови є важливим засобом її розвитку, а отже, введення в мову запозик є нормальним явищем і не треба турбуватись через них. Ось один із прикладів такого підходу: «на сьогодні існування мови без запозичень та інтернаціоналізмів зовсім неможливе» (Бадан & Атанасова, 2019: 6). Можна погодитись із тим, що мова може розвиватись, зокрема використовуючи практику запозичення лексики. Однак це можна пояснити як розвиток лише в межах якоїсь міри обсягів запозиченої лексики, і ця міра має бути визначена у вигляді кількісних параметрів. Водночас надмірну узагаль-

неність, категоричність цитованої думки спростовуємо також іншими міркуваннями. Зокрема, на думку М. Хаспелмат та У. Тадмор, «мови не потребують запозик: внутрішніх лексичних і морфологічних ресурсів достатньо для створення нових слів. Низка “пуристичних” мов, таких як ісландська, ілюструють це» (цит. за: Carling et al., 2019). Крім того, можна навести приклад цілеспрямованого вдосконалення чеської мови. Вона перебувала в стані майже повного злиття з німецькою мовою. Тому в період між світовими війнами чехи замінили навіть інтернаціональні терміни словами, мотивованими питомо чеською основою. Наприклад, слово «музика» вони замінили на «hudba», слово «театр» – на «divadlo». Цікаво, що українцю ці чеські слова мають бути зрозумілішими від «рідних» інтернаціональних слів «музика» і «театр», які етимологічно, мотиваційно жодним чином не пов’язані з українською мовою. На противагу цьому, слово «гудба» пов’язане зі словами «гудіти», «гудок», а «дівадло» легко сприйняти як щось, на що дивляться.

У наступному викладі вживатимемо такі терміни. *Мова-донор* – мова, з якої переносять елементи в іншу мову; *мова-реципієнт* – мова, в яку переносять елементи з іншої мови; *мова-посередник* – мова (чи кожна в послідовності мов), через яку (відповідно, через які) елемент потрапляє від мови-донора у мову-реципієнт. Наприклад, у разі латинізмів, яких є багато в українській термінології, латинська мова буде мовою-донором, тоді як той чи інший латинізм може бути запозичений або безпосередньо з латинської мови, або через одну мову-посередник, або через ланцюг мов-посередників. Перенесення елементів безпосередньо від мови-донора чи від мови-посередника може бути природним або / і примусовим. Мову, яка є: 1) джерелом примусового перенесення елементів до мови-реципієнта; 2) мовою-донором щодо мови-реципієнта і 3) останньою в ланцюгу мов-посередників, з якої елементи потрапляють до мови-реципієнта, – називатимемо *метропольною мовою*.

У період колоніального стану українська мова зазнала настільки значного уподібнення до мови метрополії (ці деструктивні зміни до цього часу не усунено), що важливим стає повною мірою досягнути всі аспекти деструктивного впливу на неї, зокрема на термінолексику окремих галузей діяльності людини. Описаний контекст задає особливості наукового пошуку щодо введення запозик в українську мову – важливим виявляється не те, чи це слово грецького, латинського, німецького, польського, англійського чи якогось іншого походження, а те, чи воно збігається зі словом в метропольній мові, та якими є відсотки збігу лексики мови-реципієнта з метропольною мовою. Пошук закономірностей описаного явища (знання яких важливе і теоретично, і практично) передбачає спостереження за проявами мовної взаємодії, причому кількісний опис явища є, безумовно, інформативнішим від якісного його опису. Зважаючи на це, першочерговим завданням постає розпрацювання методики кількісного аналізу динаміки прямої лексичної інтерференції, тобто процесів перенесення в якусь мову лексичних одиниць, в яких збережено форму (звукову і/або графічну) та значення. У зазначеному напрямку був зосереджений науковий пошук, результати якого вміщено в цій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано порушення досліджуваної проблеми

Обчислення кількості запозик з однієї мови до іншої є широко розповсюдженим методом дослідження явищ мовної взаємодії спільнот. Об'єктом такого аналізу обирають різні групи лексики. Це може бути, для прикладу, виявлення чужомовних слів в усьому корпусі якоїсь мови та їх періодизація, що є важливим джерелом історичної реконструкції етногенезу (особливо для дописемного періоду розвитку етнічної спільноти). Прикладом подібних досліджень є публікації Костянтина Тищенка (Тищенко, 2006; Тищенко, 2020), в яких періодизовано лексичні запозики з різних мов до української мови. В іншому дослідженні для з'ясування причин запозичень автори виконали пошук лексичних запозик у наборі даних із 104 понять у 115 євразійських мовах із 7 сімей (Carling et al., 2019). Для виявлення динаміки запозичень дослідники вибрали слова з галузей землеробства / скотарства, полювання / війни та технологій / промисловості, зокрема слова для позначення хижаків і мисливських тварин, свійських тварин, землеробства, металургії, інструментів, зброї, знарядь та інші, які мали першочергове значення для існування та господарювання. Пошук запозик у наборах слів автори виконали засобами автоматичного опрацювання текстів.

Об'єктом кількісного аналізу лексичних запозик стають також окремі галузі діяльності. Як приклад розглянемо дослідження лексичних запозик у галузі журналістики (Дашченко, 2020). Авторка проаналізувала терміни журналістики, зафіксовані у словнику, і встановила кількісне співвідношення між питомими та запозиченими термінами (виявилось, що запозики становлять переважну більшість у терміносистемі журналістики). Крім того, дослідниця проаналізувала відсоток запозик із різних мов (грецької, латинської, англійської, французької, німецької та інших мов).

Виявлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю

Описані щойно підходи до дослідження лексичних запозик у всьому корпусі національної мови є малоінформативними в контексті сформульованого у вступі напряму цього дослідження – з'ясування динаміки, масштабів та механізмів цілеспрямованого уподібнення однієї мови до іншої. У зазначеному контексті важливим є не так факт походження слова, скажімо, *реальність* з латинської мови, як той факт, що це слово дуже подібне до слова *реальность*. Отже, важлива не кількість лексичних запозик з мови-першоджерела, а кількість лексичних одиниць однієї мови, які повністю подібні до лексичних одиниць певної мови (незалежно від їх походження).

Формулювання мети статті (окреслення завдання)

Метою дослідження є створення методики кількісного аналізу динаміки прямої лексичної інтерференції. Конкретним предметом спостереження для розпрацювання методики обрано термінологію з галузі філософії. [Філософська термінологія стала предметом сучасних мовознавчих досліджень, однак не в напрямку щойно сформульованої мети статті, а в напрямку етимологічного аналізу (Харитонов, 1992) і в контексті проблем перекладу філософських текстів (Богачов, Бурковський, Кебуладзе & Терлецький, 2016; Кудрявцева, 2017)].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Для побудови методики аналізу динаміки лексичних запозичень в українській термінології філософії розгляньмо насамперед стисло історію формування згаданої термінології та джерельну основу дослідження.

Початки формування української філософської термінології сягають княжої доби, однак тяглість її вживання була перервана відомими історичними подіями, а відновлене в Києво-Могилянській академії філософування чинилося латинською мовою. Спорадичним можна назвати факти викладання Петром Лодієм логіки, метафізики й моральної філософії у Львівському університеті після закінчення навчання в цьому університеті в 1787 році (збереглися його рукописи з метафізики та логіки). Однак уже з 1803 року він почав працювати в Петербурзькому університеті і шукати українську термінологію в його працях початку XIX століття вже марно. Спорадичним явищем можна вважати філософську діяльність Григорія Сковороди, яка також відбувалась в умовах тиску мови метрополії.

У XIX столітті викладання українською мовою у вищих школах поневоленої Москвою України було заборонене. Професор Університету Святого Володимира Сильвестр Гогоцький у численних своїх публікаціях різко виступав не тільки проти допущення можливості навчання дітей у сільських школах українською мовою, а навіть проти паралельного навчання їх двома мовами (Гогоцький, 1863; Гогоцький, 1864; Гогоцький, 1881). В атмосфері заборони на друкування літератури українською мовою, заборони навчання українською мовою не було умов для розвитку української філософської термінології. Крім того, цьому не сприяла також відсутність єдиного для всіх частин українських земель правопису. Кращі умови для цього склалися лише після затвердження харківського правопису і унормування української лексики в російсько-українському словнику Агатангела Кримського та Сергія Єфремова (1924–1933), скористатись першими трьома томами якого була можливість тільки упродовж декількох років, бо вже з 1930 року почалась кампанія супроти українського відродження, зокрема, супроти харківського правопису, започаткована Л. Кагановичем та А. Олінтером (псевдонім Хвиля). Отже, з початку 1930-х років почалася хвиля масового уподібнення української мови до метропольної мови, і зокрема термінології.

У Західній Україні хоч і не з великим розмахом могла розвиватись як загальноновживана мова, так і термінологія. Однак розвиток філософської термінології в Західній Україні і в діаспорі після Другої світової війни жодним чином не міг вплинути на стан філософської термінології в УРСР, оскільки з приєднанням Західної України до УРСР мовлення, зокрема фахове, відбувалось за правилами Києва, керованого Москвою. Тож усі термінологічні здобутки Західної України та української діаспори були знівельовані.

У контексті цього стислого історичного екскурсу розгляньмо можливу джерельну базу для дослідження становлення та розвитку української філософської термінології. Виділимо такі головні етапи.

1. Відновлення української філософської термінології у межах УРСР як колонії Москви (тактична поступка в контексті коренізації). У цей час

філософська термінологія розроблялася під час видання статей на теми філософії у низці журналів («Прапор марксизму», «Червоний шлях», «Більшовик України» та низка інших), під час видання буквально декількох монографій з філософії, зокрема монографій П. Демчука (Демчук, 1930; Демчук, 1931), брошур, зокрема М. Скрипника (Скрипник, 1931), перекладів праць класиків марксизму-ленінізму. Низку філософських термінів було вміщено також у згаданому словнику А. Кримського та С. Єфремова.

2. Перше видання «Короткого філософського словника» за редакцією М. Розенталя та П. Юдіна (Розенталь & Юдін, 1939), видання перекладу цього словника українською мовою (Розенталь & Юдін, 1940).
3. Третє видання «Короткого філософського словника» за редакцією М. Розенталя та П. Юдіна (Розенталь & Юдін, 1951), видання перекладу цього словника українською мовою (Розенталь & Юдін, 1952).
4. «Філософський словник» за редакцією М. Розенталя та П. Юдіна (Розенталь & Юдін, 1963), видання перекладу цього словника українською мовою (Розенталь & Юдін, 1964).
5. Перше видання «Філософського словника» за редакцією М. Шинкарука (Шинкарук, 1973).
6. Друге видання «Філософського словника» за редакцією М. Шинкарука (Шинкарук, 1986).
7. Видання «Філософського енциклопедичного словника» за редакцією М. Шинкарука (Шинкарук, 2002).
8. Видання інших філософських словників, філософської періодики, навчальних і наукових праць в кінці ХХ і в першій третині ХХІ століття.

Перейдімо до опису методики обчислення динаміки прямої лексичної інтерференції української філософської термінології до термінології метропольної мови упродовж ХХ століття. Для кожного із зазначених етапів треба визначити терміни, що аналізуватимемо. Для етапів від другого до шостого такими можуть бути терміни, уміщені в зазначених словниках фахової термінології. Для першого етапу треба опрацювати філософські праці, що були видані в УРСР у періодичних і неперіодичних виданнях, а також згаданий словник А. Кримського і С. Єфремова і створити реєстр філософських термінів, випрацьованих на початковому етапі творення філософської термінології в УРСР. Треба зауважити, що різні автори по-різному ставилися до створення філософської термінології, мотивованої питомою українською лексикою, і в частині випадків просто вдавалися до транскрибування термінів метропольної мови. Крім того, треба створити реєстр філософських термінів, сформованих у процесі філософських пошуків на теренах Західної України та діаспори. Це дасть змогу виявити терміни-запозички, уведені вже на цьому початковому етапі творення української філософської термінології.

Побудова згаданого реєстру є досить громіздкою працею і на цей момент автором не виконана, хоча зібрано достатню кількість публікацій (зокрема всі вказані філософські словники). У цій розвідці наведемо список слів, маркованих у словнику А. Кримського та С. Єфремова як терміни філософії: *антитезис* – *антитезис*, *антитеза*; *довлеть* – *доволіти*; *императив* – *імпе-*

ратив, вимога; наведение – індукція, навід (судити про що наводом [шляхом наводу]); натуральная философия – натуральна філософія, натурфілософія; неизбежность – неминучість; необходимость – konieczність (в филос. яз.) – необхідність; неизбежный – неминучий, (рідко) неминущий, необходимый – konieczний, (в филос. яз.) – необхідний, (неизбывный) – невідбутний, невідбутній; нравочение – 1) филос. – етика, моральна (етична) філософія, наука добрих звичаїв; нравственно – морально, етично, доброзвичайно; нравственность – моральність, етичність, доброзвичайність; нумен, филос. – ноумен, нумен; индетерминизм, филос. – індетермінізм; интроспекция, филос. – інтроспекція. До цього треба додати, що для поняття *необхідна умова*, у словнику вміщено *конечна (неодмінна) умова* (Кримський & Єфремов, 1924–1933).

Ще більш громіздким завданням є створення реєстру філософської термінології для останнього періоду. Повномасштабний аналіз розвитку української філософської лексики є завданням майбутнього, однак деякий фрагмент цієї роботи (принаймні з невеликим наближенням) можна виконати вже зараз. Йдеться про набір філософських термінів, унормований перекладом першого філософського словника за редакцією М. Розенталя та П. Юдіна (Розенталь & Юдін, 1939), щодо якого (йдеться про переклад, виданий у 1940 році) можна з'ясувати і відсоток прямих лексичних інтерферентів, і кількість таких запозик, уведених, власне, цим словником, порівняно з термінологією другої половини 1920-х – перших років тридцятих.

Насамперед розділимо терміни, уміщені в українськомовному виданні «Короткого філософського словника» за редакцією М. Розенталя та П. Юдіна (Розенталь & Юдін, 1940) терміни на групи та обчислимо кількість елементів у кожній з них: 1) прості однослівні терміни (106); 2) однослівні терміни-композиції (26); 3) терміни-словосполучення (84); 4) прізвища філософів (25); 5) назви філософських праць (16).

Із 106 однослівних термінів 89 є максимально подібні до термінів у метропольній мові (84%). Це такі терміни як *адекватний, аналіз, анімізм, переривність, нравственність, протиріччя, сутність* та інші. З-посеред 26 термінів-композицій 19 є повністю подібні (наприклад, *гносеологія, метафізика, методологія* та ін.) і 7 – частково подібні (наприклад, *рівновага, саморух* та ін.). Із 84 термінів-словосполучень 51 є повністю подібні (наприклад, *абсолютна істина, абстракція наукова, меншовиствующий ідеалізм, принципіальна координація, теорія відображення* та ін.), а 27 – частково подібні (наприклад, *відносна істина* та ін.). Загалом повністю або частково подібних термінів-словосполучень є 93%. Назви прізвищ філософів належать до повних запозик. За винятком назв філософських праць як заголовних термінів терміностантей словника, загальна кількість аналізованих термінів (без прізвищ) становить $106 + 26 + 84 = 216$. Повністю подібних термінів є $89 + 19 + 51 = 159$, що дорівнює 73,6% від загальної кількості. Частково подібних термінів знайдено $7 + 27 = 34$, що становить 15,7%. Неподібних термінів є $(106 - 89) + (84 - 51 - 27) = 23$, що становить 10,6%, тобто повністю чи частково подібних термінів є 89,4%.

Обчислимо зміну кількості подібних термінів, уживаних до видання згаданого перекладу словника П. Юдіна і М. Розенталя (Розенталь & Юдін, 1940) унаслідок оприлюднення згаданого словника. (Ці обчислення будуть наближе-

ними, оскільки для точного обчислення треба створити реєстр філософських термінів, уживаних до видання словника).

У цьому словнику додано принаймні такі терміни-запозики: *нравственість, переривність, непереривність, протиріччя, сутність, принципіальна координація, теорія відображення* (разом 7 термінів), які не вживались до цього. Сума повністю і частково подібних термінів ($159 + 34 = 193$), що становило 89,4% від усіх 216 термінів. Якщо цим словником уведено 7 прямих лексичних інтерферентів, то попередній філософський лексикон (сформований у двадцятих-тридцятих роках ХХ ст.) містив $193 - 7 = 186$ прямих лексичних інтерферентів, що становить 89% від 203 термінів.

Виконаний аналіз дає змогу зробити висновок, що переважну більшість термінів, максимально подібних до термінів метропольної мови, було введено на початку відновлення українськомовного філософування в період коренізації переважно під час публікування перекладів праць класиків та ідеологів марксизму-ленізму. Значна частина цих термінів-запозик, уподібнених до термінів метропольної мови, належать до лексики грецького та латинського походження. З метою кращого розуміння процесу уподібнення української філософської мови до метропольної філософської мови за стандартами 1940 року ознайомимо з невеличким фрагментом тексту з однієї сторінки (Розенталь & Юдин, 1939: 8; Розенталь & Юдін, 1940: 8):

За	Авенариусом	світ	не	може	існувати	без	мислящого	суб'єкта.	Тому
По	Авенариусу	мир	не	может	существовать	без	мыслящего	субъекта.	Поэтому

«принципіальна	коорди- нація»	Авенариуса	і	К°	є	суб'єктивний	ідеалізм	(Ленін)
«принципиальная	коорди- нация»	Авенариуса	и	К°	есть	субъективный	идеализм	(Ленин)

Вона	проти- річить	науці	...	Авенариус	висунув	теорію	про	«потенціальний	...
Она	противо- речит	науке	...	Авенариус	висунул	теорию	о	«потенциальном	...

Якщо подібний кількісний аналіз виконати для кожного з указаних попередньо етапів, то, власне, отримаємо динаміку уподібнення української філософської термінології до термінології метропольної мови упродовж ХХ-століття.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Запропоновано методику кількісного аналізу динаміки цілеспрямованого уподібнення термінології мови-реципієнта до термінології метропольної мови. Унаслідок виконаного приблизного оцінювання початкових етапів відновлення української філософської термінології з'ясовано, що найбільше термінів,

уподібнених до термінів метропольної мови, запроваджено на самому початку псевдолібералізації мовного режиму в імперії. У подальшому доцільно завершити це дослідження для інших етапів, проаналізувати джерело творення кожного з термінів та розробити пропозиції щодо заміни принаймні тих запозик, які походять з метропольної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадан, А.А., & Атанасова, О.А. (2019). Про адаптацію іншомовних запозичень як елемента міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*. 12, 6–10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2019_12_3
2. Богачов, А., Бурковський, І., Кебуладзе, В., & Терлецький, В. (2016). Термінологія німецької класичної філософії. *Філософська думка*, 1, 75–82. <https://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/burkovskij-термінологія-німецької-класичної-філософії.pdf>
3. Гогоцький, С. (1863). *На каком языке следует обучать в сельских школах Юго-Западной России*. Киев.
4. Гогоцький, С. (1864). Объяснение (по поводу статей украинофилов). *Московские ведомости*. 128, 3. <http://elbib.shpl.ru/ru/nodes/72535-locale-nil-128-11-iyunya#mode/inspect/page/3/zoom/4>
5. Гогоцький, С. (1881). *Украинофильство с его затеями о двухтекстных учебниках*. Почаев. [https://ru.wikisource.org/wiki/Украинофильство_с_его_затеями_о_двухтекстных_учебниках_\(Гогоцкий\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Украинофильство_с_его_затеями_о_двухтекстных_учебниках_(Гогоцкий))
6. Дашенко, Н. (2020). Кількісні параметри питомих і запозичених термінів у галузі журналістики. *Лінгвістичні студії*. 40 (1). 130–139. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.11>
7. Демчук, П. (1930). *В боротьбі за Ленінську філософію (З приводу Ленінського конспекту Гегелевої «Науки логіки»)*. Харків.
8. Демчук, П. (1931). *Розклад сучасної буржуазної філософії*. Харків: Пролетар.
9. Кримський, А., & Єфремов, С. (Ред.). (1924–1933). *Російсько-український словник: у 4-х т. (А–П)*. <https://r2u.org.ua/data/Російсько-український%20академічний%20словник%20%281924-33%29.pdf>
10. Кудрявцева, Н.С. (2017). *Лінгвістична відносність і проблеми перекладу філософської термінології: Лінгвокогнітивний підхід*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi64/0047466.pdf>
11. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1939). *Краткий философский словарь*. Москва: ОГИЗ. Государственное издательство политической литературы.
12. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1940). *Короткий філософський словник*. Київ: Державне видавництво політичної літератури при РНК УРСР.
13. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1951). *Краткий философский словарь*. Москва: Государственное издательство политической литературы.
14. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1952). *Короткий філософський словник*. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР.
15. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1963). *Философский словарь*. Москва: Издательство политической литературы.
16. Розенталь, М., & Юдин, П. (Ред.). (1964). *Філософський словник*. Київ: Видавництво політичної літератури України.
17. Скрипник, М. (1931). *За ленінську філософію*. Харків: Пролетар.
18. Тищенко, К.М. (2006). *Мовні контакти: свідки формування українців*. Київ: Аквілон-плюс.

19. Тищенко, К.М. (2020). *Сорок дві епохи українських мовних контактів: енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах*. Київ, Броди: Просвіта.
20. Харитонов, Т.А. (1992). *Джерела філософської термінології*. Київ: Наукова думка. [https://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/Kharytonova.%20Dzherela%20filosofs'koy%20terminolohiyi%20\(1992\).djvu](https://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/Kharytonova.%20Dzherela%20filosofs'koy%20terminolohiyi%20(1992).djvu)
21. Шинкарук, В. (Ред.). (1973). *Філософський словник*. Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР.
22. Шинкарук, В. (Ред.). (1986). *Філософський словник*. Київ: Голов. ред. УРЕ.
23. Шинкарук, В. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.
24. Carling, G., Cronhamn, S., Farren, R., Aliyev, E., & Frid, J. (2019). The causality of borrowing: Lexical loans in Eurasian languages. *PloS One*. 14 (10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223588>
25. Haspelmath, M., & Tadmor, U. (2009). *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Ihor Dutsiak

METHODOLOGY OF CALCULATING THE DYNAMICS OF VOCABULARY BORROWINGS DUE TO LINGUISTIC INTERACTION OF COMMUNITIES

The subject of the research is the development of a methodology for the quantitative analysis of the phenomenon of direct lexical interference, the consequence of which is the complete assimilation of lexical units of one language to lexical units of another language. An example of such analysis is based on a study of the phenomenon of assimilation of Ukrainian philosophical terminology in the Soviet Empire. The main source of term sets are philosophical dictionaries published in the dominant (Russian) language and republished in the assimilated (Ukrainian) language. These dictionaries were published three times approximately 11 years apart. The ability to compare terms in the original and translated dictionaries facilitated the identification of the relationship between the number of Ukrainian terms that were maximally assimilated to the terms of the Russian language and those Ukrainian terms that were not assimilated. For quantitative analysis, all terms were divided into groups: simple one-word terms, one-word terms composed of several bases, and terms composed of several words. In addition to terms, the analyzed dictionaries also contained the names of philosophers and the titles of works by some philosophers. As a result of the study, it was found that about 90 percent of Ukrainian philosophical terms, in the period from the 1920s to 1940, were fully or partially assimilated to terms of the dominant Russian language in the Soviet Empire.

Keywords: philosophical terminology, borrowing vocabulary, quantitative analysis methodology, direct lexical interference.

REFERENCES

1. Badan, A.A., & Atanasova, O.A. (2019). On the adaptation of foreign language borrowings as an element of intercultural communication. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Ser.: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. 12, 6–10. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2019_12_3 (in Ukr.).
2. Bohachov, A., Burkovskiy, I., Kebuladze, V., & Terletskiy, V. (2016). Terminology of the German classical philosophy. *Filosofska dumka*, 1, 75–82. <https://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/burkovskij-термінологія-німецької-класичної-філософії.pdf> (in Ukr.).

3. Gogotsky, S. (1863). *What language should be used for teaching in rural schools in Southwestern Russia?*. Kiev. (in Rus.).
4. Gogotsky, S. (1864). Explanation (regarding the Ukrainophile articles). *Moskovskie vedomosti*. 128, 3. <http://elibr.shpl.ru/ru/nodes/72535-locale-nil-128-11-iyunya#mode/inspect/page/3/zoom/4> (in Rus.).
5. Gogotsky, S. (1881). *Ukrainophilia with its ideas about two-text textbooks*. Pochaev. [https://ru.wikisource.org/wiki/Українофілія_с_его_застереженнями_о_двухтекстних_учебниках_\(Гогоцький\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Українофілія_с_его_застереженнями_о_двухтекстних_учебниках_(Гогоцький)) (in Rus.).
6. Dashchenko, N. (2020). Quantitative parameters of specific and borrowed terms in the field of journalism. *Linhvistychni studii*. 40 (1). 130–139. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.11> (in Ukr.).
7. Demchuk, P. (1930). *In the struggle for Lenin's philosophy (Regarding Lenin's synopsis of Hegel's "Science of Logic")*. Kharkiv (in Ukr.).
8. Demchuk, P. (1931) *Decomposition of modern bourgeois philosophy*. Kharkiv: Proletar (in Ukr.).
9. Krymsky, A., & Iefremov, S. (Eds.). (1924–1933). Russian-Ukrainian dictionary: in 4 volumes. (A–П). <https://r2u.org.ua/data/Російсько-український%20академічний%20словник%20%281924-33%29.pdf> (in Rus./Ukr.).
10. Kudriavtseva, N.S. (2017). *Linguistic Relativity and Problems of Translation of Philosophical Terminology: A Linguocognitive Approach*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi64/0047466.pdf> (in Ukr.).
11. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1939). *Brief Philosophical Dictionary*. Moscow: OGIZ. Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury (in Rus.).
12. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1940). *Brief Philosophical Dictionary*. Kyiv: Derzhavne Vydavnytstvo Politychnoi Literatury Pry RNK URSR (in Ukr.).
13. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1951). *Brief Philosophical Dictionary*. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury (in Rus.).
14. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1952). *Brief Philosophical Dictionary*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR (in Ukr.).
15. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1963). *Philosophical Dictionary*. Moscow: Izdatelstvo politicheskoy literatury (in Rus.).
16. Rosental, M., & Iudin, P. (Eds.). (1964). *Philosophical Dictionary*. Kyiv: Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy. (in Ukr.).
17. Skrypnyk, M. (1931). *For Leninist philosophy*. Kharkiv: Proletar (in Ukr.).
18. Tyshchenko, K.M. (2006). *Language contacts: witnesses to the formation of Ukrainians*. Kyiv: Akvilon-plius (in Ukr.).
19. Tyshchenko, K.M. (2020). *Forty-two eras of Ukrainian language contacts: an encyclopedia of 3,000 borrowed realities of antiquity and the Middle Ages in language, surnames, and toponyms*. Kyiv, Brody: Prosvita (in Ukr.).
20. Kharytonova, T.A. (1992). *Sources of philosophical terminology*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.). [https://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/Kharytonova.%20Dzherela%20filosofskoy%20terminolohiyi%20\(1992\).djvu](https://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/Kharytonova.%20Dzherela%20filosofskoy%20terminolohiyi%20(1992).djvu)
21. Shynkaruk, V. (Ed.). (1973). *Philosophical Dictionary*. Kyiv: Holov. red. URE AN URSR (in Ukr.).
22. Shynkaruk, V. (Ed.). (1986). *Philosophical Dictionary*. Kyiv: Holov. red. URE (in Ukr.).
23. Shynkaruk, V. (Ed.). (2002). *Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv: Abrys (in Ukr.).
24. Carling, G., Cronhamn, S., Farren, R., Aliyev, E., & Frid, J. (2019). The causality of borrowing: Lexical loans in Eurasian languages. *PLoS One*. 14 (10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223588> (in Eng.).
25. Haspelmath, M., & Tadmor, U. (2009). *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter (in Eng.).